

KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA

BRUUN, KETTEL—ESKOLA, ANTTI (toim.): *Taloudellinen valta Suomessa*. Tammi, Helsinki 1969. 225 s.

Eskolan ja *Bruunin* teos »Taloudellinen valta Suomessa» on ehkä epätasainen. Sen jotkut artikkelit saattavat tuntua tarpeettomilta ja triviaaleilta varsinkin, jos on seurannut muualla suoritettuja vastaavia selvityksiä. Pintapuolisuudesta sitä on jo turha syyttää. Voi olla, että sen tutkimukset ovat puutteellisia ja käsittelevät vain joitakin asian puolia. Kyseessä ei kuitenkaan onneksi ole koulun ainekirjoitus, joten otsikoitten mahtipontisuus ei pahemmin haittaa. Omistusta ja taloudellista valtaa koskevia tietoja on kapitalistisessa yhteiskunnassa erittäin vaikea saada. Teoksen artikkelit antavat tärkeitä ja sangen seikkaperäisiäkin tietoja tärkeistä asioista.

Timo *Kosteen* selvitys kahdenkymmenen perheen aviosuhteista on erittäin merkittävä ja hyödyllinen tutkimus. Tietenkään se ei anna täydellistä kuvaa Suomen omistussuhteista. Perusteellista selvitystä tarvittaisiin eri teollisuuden alojen ja eri suuruusluokkaa olevien yritysten omistuksesta ja omistuksen keskittyneisyydestä. Myös johtajien ja johtokuntien jäsenten osakkeenomistusta sekä eri omistajaryhmien keskinäistä kanssakäymistä ja sosiaalista taustaa olisi tutkittava. Rahoituslaitosten rakenne, omistussuhteet ja suhteet muuhun talouselämään on tietenkin syytä selvittää huomattavasti perusteellisemmin kuin Unto *Luukko* ja Altti *Aurela* tekevät. Nimenomaan luotonannon jakautuminen erilaisille yrityksille ja eri taloussektoreille ja luotonannon yhteys keskinäisiin omistussuhteisiin ovat tärkeitä kysymyksiä.

Tulojen ja varallisuuden epätasainen jakautuminen yhteiskunnassa on varmasti tärkein ihmisten eriarvoisuuden aiheuttaja. Omaisuus on toimintaresurssi ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen keino. Vallankäyttö puolestaan useimmiten tähtää juuri tulojen hankkimiseen. Näin ollen tulot ja omaisuus pyrkivät kasautumaan niille, joilla niitä jo ennestäänkin on. Varmasti merkittävimpiä tuloksia kaikissa kapitalistisissa, teollistuneissa maissa on ollut se, että ainakaan sanottavampaa tasoittumista tulojen ja varallisuuden suhteen ei ole tapahtunut. Erilaiset verotus- ja sosiaalipoliittiset tasoittamiseen tähtäävät toimenpiteet ovat olleet tehottomia. Risto *Jaakkolan* tutkimus tulonjaosta Suomessa vahvistaa näitä tuloksia. Paremminkin on tapahtunut tuloerojen

suurenemistä kuin tasoittumista. Jaakkolan artikkeli on myös osoitus siitä kuinka suhteellisen yksinkertaisesti saatavia ja kaiken yhteiskunta-analyysin kannalta keskeisiä selvityksiä on laiminlyöty. Tutkimusten sijasta on jättäydetty porvarillisten uskomusten varaan. Tuloerojen tasoittuminenhan on ollut kaikenlaisen kansankapitalismin ja pluralismin keskeinen väite.

Pahin puute Eskolan ja Bruunin kirjassa on se, että siinä ei ole yhtään tutkimusta, jossa selvitettäisiin kaupan ja teollisuuden rakennetta: keskittymistä, monopolisuus — ja oligopolisuus-astetta eri sektoreilla ja markkinoilla. Tähän liittyisi myös horisontaalinen ja vertikaalinen integraatio: tytä- ja sisaryhtiöt, kartellisopimukset, yhteiset myyntiorganisaatiot jne. Ulkomaisen pääoman osuutta Suomessa ei ole myöskään lainkaan tarkasteltu. Pääomien keskittymisen merkitys riippuu nimittäin oleellisesti teollisuuden rakenteesta.

On erittäin onnekasta, että teoksen tutkimuksia ei ole yritetty saattaa minkään — eikä varsinkaan A. Eskolan — valtateorian puitteisiin. Vaikka tutkimuksissa puhutaankin paljon vallasta ja vallankäytöstä, nämä käsitteet ovat niin väljiä ja epämääräisiä, että ne eivät ole pahemmin haitanneet mielenkiintoisten empiiristen tietojen hankkimista ja esittämistä. Jos halutaan luoda hedelmällinen valtateoria, on valta käsitettävä välittömäksi vaikutusrelaatioksi, jossa henkilö/henkilöt saavat palkintoja/rangaistuksia antamalla henkilön/henkilöt tekemään tekoja, joita nämä muuten eivät tekisi. Suunnilleen näin näyttää myös A. Eskola asian käsittävän. Taloudellinen valta on puolestaan valtaa, jonka resurssit ja keinot ovat taloudellisia. Vallan avulla voidaan tällöin luonnollisesti selittää vain vähäinen osa yhteiskunnan toimintaa. Käyttäytymiseen vaikuttavat myös monet muut seikat kuin valta

Vallankäyttöä yritysten sisällä ja yritysten välillä voidaan vielä tutkia suhteellisen helposti. Voidaan nimittäin melko yksikäsitteisesti määrätä yrityksen toiminnan kannalta tärkeät teot ja päätökset ja kenellä näihin nähden on valtaa. Yritysten toiminta, ja se kenen etujen mukaista tämä toiminta on, ei kuitenkaan riipu vain vallankäytöstä vaan myös toimintaedellytyksistä. Varsinaisen ongelman muodostaa kuitenkin taloudellisen vallan suhde muuhun yhteiskunnalliseen, poliittiseen valtaan. Eskola tuijottaessaan poliittiseen demokratiaan ajattelee selviävänsä kapitalismista asettamalla taloudellisen vallan yhteiskunnan kontrolliin. Eskola on tosin muissa kirjoituksissaan sitä mieltä, että tämä ei ratkaise ongelmaa täysin. Ihmisiä kun voidaan manipuloida ja heidän käyttäytymiseensä vaikuttaa porvarillinen hegemonia. Ihmisiä voidaan ehdollista opettamista käyttäen saada toimimaan halutulla tavalla ja yhteiskunnan arvot, normit ja odotukset ovat porvariston etujen mukaisia. Varsinainen syy siihen, että Suomessa vallitsee porvarillinen hegemonia ja että taloudellinen valta on pienen kapitalistiklikin käsissä eli että Suomessa vallitsee porvariston herruus, ovat kapitalistiset tuotantosuhteet.

Kapitalistinen talousjärjestelmä on suhteellisen stabiili systeemi: Jonkun

tai joittenkin systeemin muuttujien vähäiset muutokset eivät saa aikaan muutosta systeemin käyttäytymisessä. On siten mahdotonta toimia porvariston etujen vastaisesti, ellei toiminta ole niin laajaa ja tehokasta, että se aiheuttaa talousjärjestelmän muutoksen. Yksityiset toimenpiteet kapitalismin muuttamiseksi kääntyvät helposti myös toimijan omien etujen vastaisiksi. Vasemistolainen hallitus ei voi toimia suuryritysten etujen vastaisesti, koska tämä aiheuttaa taloudellisen kasvun hidastumista ja työttömyyttä. Jos porvariston herruus halutaan muuttaa, muutoksen on oltava harppauksenomainen. Systeemin toimintaan on vaikutettava niin, että systeemi muuttuu oleellisesti toisenlaiseksi.

Tieto yhteiskunnan tämänhetkisestä tilasta on tärkeää muutoksia tehtäessä. On välttämätöntä kerätä luotettavaa ja monipuolista empiiristä tietoa omistussuhteista, markkinarakenteista ja talousjärjestelmän toimintatavasta. Tietojen hankkimisen ja hedelmällisen käyttämisen edellytyksenä ei välttämättä ole riittävän laajan ja rikkaan ja samalla yksityiskohtaisen teorian olemassaolo. On varmasti parempi toimia vain yleisen viitekehyksen puitteissa, joka sanoo, minkälaiset muuttujat ovat tärkeitä yhteiskunnan käyttäytymistä kuvattaessa ja selitettäessä, kuin turvautua jonkin mystifioidun vallan teoriaan, jonka katsotaan olevan riittävä kaiken toiminnan selittämiseen, vaikka se tosiasiaa on vain hyvin suppea teoria.

Mauno Koiviston kerrotaan valitelleen sitä, että taloudellista valtaa koskevat tutkimukset Suomessa ovat huonoja. Hallituksen olisikin toimittava tarmokkaasti, jotta taloudellista valtaa koskevat tiedot saataisiin *julkisiksi*. Olisi myös perustettava tutkimusryhmiä, joiden tehtävänä olisi selvittää kuka omistaa Suomen.